

PIOTR KRZYSZTOF SOWIŃSKI
Uniwersytet Rzeszowski

 <https://orcid.org/0000-0003-2210-5877>

Instytucja zatrzymania osoby oraz zatrzymania rzeczy z perspektywy gwarancji konstytucyjnych – kilka uwag na marginesie art. 41 i art. 64 Konstytucji RP

**Institutions of seizure of a person and an object from the perspective
of constitutional guarantees – some remarks on the margins of
Article 41 and Article 64 of the Constitution of the Republic of Poland**

Abstract: This text is devoted to the institution of seizure of an object and a person from the perspective of the guarantees given to the right to property and personal freedom by the relevant provisions of the Constitution of the Republic of Poland (1997). In this study, the author focuses on the regulations of Article 64 and Article 41 of the Basic Law, pointing out to them a certain generality of solutions protecting the right to property, but also noting the specificity of the protection granted to the right to personal freedom. This paper also discusses the regulations of Article 244 of the Code of Criminal Procedure. On the basis of the latter analysis, a certain homogeneity of the guarantees of personal freedom and the guarantees of the right to defence is noted, as expressed in the right to legal aid and the right to the assistance of an interpreter.

Keywords: seizure of an object, seizure of a person, procedural guarantees, constitutional guarantees, property

1. Wprowadzenie

Już na wstępie należy zaznaczyć, że przedmiotem niniejszego opracowania są dwa różne, choć noszące zbliżoną nazwę, rodzaje zatrzymania, tj. zatrzymanie rzeczy i zatrzymanie osoby. Co prawda mają one cechy

wspólne, takie jak bycie środkami przymusu i ustawowa geneza – występują wszak w licznych aktach normatywnych, od Kodeksu postępowania karnego¹ poczynając, a na najnowszych ustawach o obronie Ojczyzny² oraz o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich³ kończąc – lecz różnią się zarówno przedmiotem, jak i sferą ograniczanych praw podmiotowych.

Z językowego punktu widzenia „zatrzymać” oznacza m.in. ‘zabronić komuś oddalić się z danego miejsca’, ‘zachować coś dla siebie lub innej osoby’, ‘odebrać rzecz na mocy prawa’, ale też ‘aresztować kogoś do czasu wyjaśnienia sprawy’⁴, z kolei „zatrzymanie” to m.in. ‘ujęcie i aresztowanie osoby podejrzanej o naruszenie prawa’⁵. W języku prawnym termin ten bywa odnoszony do rzeczy, najczęściej dla nazwania czynności polegającej na jej przejściu od dotychczasowego posiadacza⁶, oraz do człowieka, na określenie czynności polegającej na jego ujęciu (schwytyaniu)⁷.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. Tj. Dz.U. 2022, poz. 1375 ze zm. [dalej: k.p.k.].

² Art. 376 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny. Tj. Dz.U. 2022, poz. 2305.

³ Art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Dz.U. 2022, poz. 1700.

⁴ *Zatrzymać*. W: *Słownik języka polskiego PWN* [online]. <https://sjp.pwn.pl/sjp/zatrzymac;2544464.html> [dostęp: 18.08.2023].

⁵ *Zatrzymanie*. W: *Słownik języka polskiego PWN* [online]. <https://sjp.pwn.pl/sjp/zatrzymanie;2544466.html> [dostęp: 18.08.2023].

⁶ Dotyczy to m.in. „środków przewozowych” lub „towaru” – odpowiednio art. 69 ust. 2 i art. 94p ust. 3 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (t.j. Dz.U. 2023, poz. 615); „zaświadczenia” i „karty pobytowej” lub „dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu” – odpowiednio art. 37c i art. 61b ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1697); „prawa jazdy” – art. 102 ust. 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (t.j. Dz.U. 2023, poz. 622); „fałszywych znaków pieniężnych” – art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (t.j. Dz.U. 2022, poz. 2025); „dokumentu paszportowego” – art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 27 stycznia 2022 r. o dokumentach paszportowych (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1302). Zdarza się też, że „zatrzymanie” oznacza zastopowanie określonej czynności – zob. np. art. 5 pkt 29 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1666); gdzie „zatrzymanie statku” to decyzja zakazująca wyjścia tego statku w morze.

⁷ Dotyczy to m.in. „osoby” – art. 134 ust. 3 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej; „żołnierza” – art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1266); „skazanego” lub „ukaranego” – odpowiednio art. 43zad i art. 80a pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. 2023, poz. 127); „osoby podejrzewanej” – art. 25 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (t.j. Dz.U. 2022, poz. 2632 ze zm.); „osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia skarbowego” – art. 48 ust. 5 ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. 2023, poz. 654).

Zarówno zatrzymanie rzeczy, jak i zatrzymanie osoby są czynnościami faktycznymi (realnymi)⁸, bo polegają na fizycznym oddziaływaniu na swój przedmiot, a także czynnościami prawnie relewantnymi, gdyż implikują konkretne skutki prawne oraz podlegają drobiazgowym regulacjom prawnym. Zatrzymanie rzeczy jest środkiem stosowanym na gruncie prawa cywilnego, administracyjnego i karnego procesowego, natomiast zatrzymanie osoby występuje przede wszystkim w obrębie prawa karnego procesowego, ale i prawa administracyjnego⁹.

Każde zatrzymanie stanowi wyraz dominacji instytucji państwowych nad jednostką, opiera się bowiem na imperatywnej wyższości tych pierwszych i podległości tej drugiej. Ważne zatem, żeby aktywność owych instytucji była poddana ustawowej reglamentacji, która w obszarze kolidującym z prawami i wolnościami obywatelskimi redukowałaby ją do niezbędnego minimum. Zatrzymanie rzeczy prowadzi do ograniczenia prawa własności z art. 64 ust. 1 Konstytucji RP¹⁰ lub prawa do prywatności i wolności komunikowania się z art. 47 w zw. z art. 49 ustawy zasadniczej, jeśli zatrzymaną rzeczą jest korespondencja, natomiast zatrzymanie osoby – do ograniczenia nietykalności osobistej i wolności osobistej z art. 41 ust. 1 Konstytucji RP. W tym ostatnim przypadku czynność taka stanowi zarazem anonsowane w zdaniu drugim tego samego przepisu „pozbawienie [...] wolności”, którego można dokonywać „na zasadach i w trybie określonych w ustawie”.

2. Uwagi szczegółowe

Wspomniana reglamentacja aktywności instytucji państwowych odbywa się wielostopniowo. Po pierwsze, w Konstytucji RP określa się jej jedyną i nakazaną formę, co zakłada głębszą refleksję nad treścią projektowanych przepisów i niejako *ab initio* wyklucza z grona normodaw-

⁸ P. Karlik: *Środki przymusu*. W: *Polski proces karny*. Red. P. Wiliński. Warszawa 2020, s. 361.

⁹ Aczkolwiek np. w art. 40 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2151) ustawodawca posługuje się terminem „zatrzymanie” tylko w odniesieniu do „zatrzymania w jednostce Policji” (ust. 11), częściej zaś – terminami „doprowadzenie” i „pozostawanie [w izbie wytrzeźwień – P.S.]”.

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm. Skądinąd jest ono uznawane za jedno z praw podstawowych także na gruncie prawa unijnego, podobnie jak prawo do poszanowania życia prywatnego i wolności. Zob. art. 6, art. 7 i art. 17 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Dz. Urz. UE C 326/391 z dnia 26 października 2012 r.

ców wszelkiego rodzaju ciała ministerialne¹¹. Po drugie, wymienia się tam przypadki, kiedy ustawodawca zwykły może uchwalić prawo ograniczające prawa i wolności obywatelskie. Następnie – już w ustawie – precyzuje się rodzaj i charakter odnośnego ograniczenia, co zapewnia osobom nim dotkniętym konkretne środki, które służą złagodzeniu ich sytuacji oraz kontroli zasadności i/lub prawidłowości zastosowanego ograniczenia.

Ustawową proveniencję potencjalnych ograniczeń prawa własności, prawa do prywatności i wolności komunikowania wskazują art. 64 ust. 3 i art. 49 Konstytucji RP, przy czym wzmiankowane tam ustawy stanowią w zamiśle normodawcy wyłączne źródło rzeczonych ograniczeń, o czym świadczy użycie w art. 31 ust. 3, art. 64 ust. 3 oraz art. 41 ust. 1 zdanie drugie *in fine* partykuły „tylko”, a w art. 49 zdanie drugie – partykuły „jedynie”, które pełnią w języku funkcję ograniczającą. Jednak poza stwierdzeniem, że przedmiotem takiej ustawowej regulacji mają być „zakres [ograniczenia]” (art. 64 ust. 3), „przypadki” i „sposób [ograniczenia]” (art. 49 zdanie drugie) czy wreszcie „tryb i zasady [pozbawienia lub ograniczenia wolności]” (art. 41 ust. 1 zdanie drugie), Konstytucja RP niewiele więcej ma w tym względzie do powiedzenia. Jeśli chodzi o wskazanie w art. 64 ust. 3 wyłączenie na ustawową naturę ewentualnego ograniczenia prawa własności, oszczędność tę można tłumaczyć po części typową dla ustaw zasadniczych syntetycznością wypowiedzi, po części zaś – przypisaniem prawu własności mniejszego znaczenia niż wolności osobistej, bo też regulacja odnosząca się do zatrzymania osoby jest o wiele bardziej szczegółowa i rozbudowana o elementy *stricte* procesowe. Umieszczenie ich w Konstytucji RP stanowi rozwiązanie wyjątkowe, ponieważ nawet art. 42 nie cechuje tak duża szczegółowość – poprzestano w nim na sformułowaniu kilku zasad dotyczących czy to odpowiedzialności karnej (ust. 1), czy prawa do obrony (ust. 2).

* * *

„Własność” jest pojęciem z zakresu prawa cywilnego¹², ale wskutek objęcia go dyspozycją art. 64 ustawy zasadniczej jest też pojęciem konstytucyjnym, które można rozpatrywać w sposób autonomiczny i które obejmuje własność intelektualną, przemysłową i odnoszącą się do praw

¹¹ W doktrynie pisze się o „zasadzie” czy też o „klauzuli wyłączności ustawy”, stanowiących klasyczny element państwa prawa. Zob. M. Ławrynowicz-Mikłaszewicz: *Koncepcja istoty wolności i praw jednostki oraz aspekt formalny ich ograniczenia*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 4, s. 85.

¹² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 maja 1999 r. SK 9/98. OTK 1999, nr 4, poz. 78.

autorskich¹³. Bez wątplenia zatrzymanie rzeczy dotyka jednego z atrybutów cywilistycznie pojmowanego prawa własności, mianowicie posiadania¹⁴. To ostatnie, choć może być odrębnym od własności stanem faktycznym – polegającym na władaniu rzeczą i stanowiącym przedmiot samodzielnej ochrony, niezwiązanej z tym prawem¹⁵ – w praktyce najczęściej egzemplifikuje właśnie omawiane tu prawo¹⁶. Nie inaczej definiował prawo własności B. de Saxoferrato, który upatrywał w nim władztwo nad rzeczą uprawniające właściciela w pierwszej kolejności do rozporządzania nią z wyłączeniem innych osób¹⁷. Nie jest ono zresztą w cywilistyce traktowane jako prawo absolutne (*ius infinitum*), ale jedynie jako prawo względnie pełne, a więc najszersze spośród praw majątkowych¹⁸. O „nie-absolutnym” charakterze prawa własności świadczą nie tylko wzmiankowany już art. 64 Konstytucji RP, lecz także art. 140 Kodeksu cywilnego¹⁹, zgodnie z którym właściciel może „korzystać z rzeczy [...] z wyłączeniem innych osób” „w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego” oraz „rozporządzać rzeczą” w tych samych „granicach”.

Prawo własności – podobnie jak inne prawa majątkowe i prawo dziedziczenia – podlega ochronie prawnej na jednakowych zasadach bez względu na to, czego dotyczy i komu przysługuje. Wyrażona w art. 64 ust. 2 Konstytucji RP zasada równości ochrony²⁰ oznacza zakaz stanowie-

¹³ M. Florczak-Wątor: *Komentarz do art. 64. W: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Red. P. Tuleja. Warszawa 2021 [LEX], teza 3.

¹⁴ P. Nazaruk: *Komentarz do art. 44. W: Kodeks cywilny. Komentarz*. Red. J. Ciszewski. Wyd. 2. Warszawa 2014 [LEX], teza 4.

¹⁵ Por. ochronę posiadania w trybie art. 344 § 1 i art. 347 § 1 k.c.

¹⁶ Istnieją wszakże przypadki tzw. posiadania zależnego, będącego przejawem realizacji prawa innego niż prawo własności (np. dzierżawy), lub bezprawnego, czyli niezwiązanego z żadnym prawem. Zob. M. Warciński: *Ochrona posiadania nieruchomości i służebności gruntowych*. „Prawo w Działaniu. Sprawy cywilne” 2013, t. 15, s. 224 i nn.

¹⁷ „Dominium est ius de re corporali perfecte disponendi, nisi lege prohibeatur”. Szerzej – zob. W. Rozwadowski: *Tradycje prawne. W: System prawa prywatnego*. T. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*. Red. M. Safjan. Wyd. 2. Warszawa 2012, s. 11; idem: *Rzymska koncepcja własności w kulturze prawnej Europy*. „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2010, t. 10, nr 1, s. 25.

¹⁸ T. Dybowski: *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym (rei vindicatio – actio negatoria)*. Warszawa 1969, s. 29.

¹⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1610 [dalej: k.c.]. O korzystaniu z rzeczy w ramach prawa własności „w granicach [wyznaczonych] przez ustawy” stanowił uprzednio art. 28 dekretu z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe. Dz.U. 1946, nr 57, poz. 319 ze zm.

²⁰ Stanowi ona rozwinięcie i uszczegółowienie zasady równości zawartej w art. 32 Konstytucji RP. Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2001 r. SK 22/01. OTK 2001, nr 7, poz. 216; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 września 2007 r. P 21/06. OTK-A 2007, nr 8, poz. 96.

nia przez ustawodawcę zwykłego przepisów, które tę równość naruszają²¹. Podobnego wymogu natomiast nie przewiduje Konstytucja RP w odniesieniu do rozwiązań ograniczających prawo własności, co daje podstawę m.in. do różnicowania zatrzymania rzeczy w zależności od tego, jakiego rodzaju rzeczy ono dotyczy oraz czemu ma służyć. Według L. Garlickiego i S. Jarosz-Żukowskiej wspomniany wcześniej art. 64 ust. 3 Konstytucji RP pełni dwojaką funkcję: z jednej strony deleguje uprawnienie do wprowadzania ewentualnych ograniczeń prawa własności na ustawodawcę zwykłego („w drodze ustawy”), z drugiej strony zaś wyznacza ich nieprzekraczalne ramy, zabraniając tworzenia regulacji, które by „naruszały istotę prawa własności”²². Ograniczenia te – niezależnie od spełnienia warunku nieingerowania w istotę prawa własności – muszą być wszak stanowione tylko wtedy, gdy są „konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób”. Ewentualne ograniczenia któregośkolwiek konstytucyjnego prawa lub którejśkolwiek wolności, po pierwsze, nie mogą skutkować ich zniesieniem, po drugie, muszą przejść swoisty test niezbędności („są konieczne w demokratycznym państwie”). W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zwraca się uwagę, że to zawarta w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP zasada proporcjonalności (adekwatności)²³ ma fundamentalne („podstawowe”) znaczenie dla określenia zakresu ingerencji w prawo własności, a art. 64 ust. 3 jedynie potwierdza dopuszczalność odnośnego ograniczenia.

Ograniczenie prawa własności w drodze zatrzymania rzeczy polega na pozbawieniu właściciela tylko jednego z aspektów tego prawa, nie zaś ogółu uprawnień związanych z daną rzeczą ani tym bardziej „istoty prawa własności”. Taka konstrukcja jest więc zgodna z wytycznymi konstytucyjnymi, bo też ograniczenie wynikające z zatrzymania rzeczy dotyczy głównie fizycznych aspektów władztwa nad nią, tj. „używania” i „korzystania”²⁴, nie prowadzi natomiast do „odjęcia” samego prawa własności. W opinii judykatury omawiany tu środek jest zaledwie „czasowym pozbawieniem posiadania rzeczy”²⁵, gdyż zostają one niezwłocznie

²¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 marca 2006 r. SK 4/05. OTK-A 2006, nr 3, poz. 29.

²² L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska: *Komentarz do art. 64. W: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz.* [T.] 2. Art. 30–86. Red. L. Garlicki, M. Zubik. Wyd. 2. Warszawa 2016 [LEX], teza 36.

²³ Zob. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 marca 2002 r. SK 2/01. OTK-A 2002, nr 2, poz. 15.

²⁴ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 17 sierpnia 2017 r. IV SA/Po 333/17. LEX nr 2383558.

²⁵ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 kwietnia 2013 r. VII SA/Wa 2431/12. LEX nr 1617309.

zwrócone osobie uprawnionej, jeżeli staną się zbędne dla postępowania karnego (art. 230 § 2 k.p.k.). Na przejściowy charakter zatrzymania rzeczy wskazują również następujące przepisy:

- art. 461 § 1 k.c.²⁶, który dopuszcza stosowanie *ius retentionis* wyłącznie „do chwili zaspokojenia lub zabezpieczenia przysługujących [...] [zobowiązaniem do wydania cudzej rzeczy – P.S.] roszczeń o zwrot nakładów na rzecz oraz roszczeń o naprawienie szkody przez rzecz wyrządzonej”²⁷;
- art. 16 ust. 3 ustawy o systemie monitorowania drogowego i kolejowego przewozu towarów oraz obrotu paliwami opałowymi²⁸, który dopuszcza zatrzymanie towaru „do czasu ustalenia [...] podmiotu posiadającego prawo do dysponowania [nim] jak właściciel”;
- art. 42a ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej²⁹, który zezwala na „tymczasowe” zatrzymanie statku lub wraku i innych wydobytych przedmiotów na czas nieprzekraczający 72 godzin z wyłączeniem dni uznanych ustawowo za wolne od pracy;
- art. 149 § 1 Kodeksu morskiego³⁰, który zezwala na zatrzymanie ładunku przez przewoźnika „aż do zapłaty lub zabezpieczenia przez odbiorcę przypadających na niego należności z tytułu przewozu danego ładunku [...]”;
- art. 129 Kodeksu karnego skarbowego, który sankcjonuje zatrzymanie przesyłki „aż do czasu uzyskania zatwierdzenia przez prokuratora – nie dłużej jednak niż 7 dni”.

Jak wynika z tego zestawienia, instytucja zatrzymania rzeczy z reguły nie godzi w istotę prawa własności – nie wkracza więc na grunt zakazany w art. 64 ust. 3 Konstytucji RP. Wyjątkiem jest tu art. 35 ust. 1 ustawy o Narodowym Banku Polskim, który nie przewiduje prawa do zwrotu równowartości zatrzymanych fałszywych znaków pieniężnych – ale też ich puszczanie w obieg bądź w tym celu przyjęcie, przechowywanie, przewożenie, przenoszenie, przesyłanie albo pomaganie do ich zbycia lub ukrycia

²⁶ Zob. też art. 496 i 671 § 2 k.c.

²⁷ Ponadto art. 432 § 1 k.c., dopuszczający – w drodze tzw. dozwolonej samopomocy – zajęcie cudzego zwierzęcia, które wyrządza szkodę na gruncie, jeżeli zajęcie jest potrzebne, by zabezpieczyć roszczenie o naprawienie szkody. Zarówno to „zajęcie”, jak i „zatrzymanie” nie służą do celów procesowych, lecz do zabezpieczenia określonego roszczenia strony, a także do wywarcia presji na stronę zobowiązaną, by wywiązała się z ciążącego na niej obowiązku. Zob. B. Ruskiewicz: *Komentarz do art. 461. W: Kodeks cywilny. Komentarz.* Red. J. Ciszewski. Wyd. 2. Warszawa 2014 [LEX], teza 12.

²⁸ Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o systemie monitorowania drogowego i kolejowego przewozu towarów oraz obrotu paliwami opałowymi. T.j. Dz.U. 2023, poz. 104.

²⁹ Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej. T.j. Dz.U. 2023, poz. 960.

³⁰ Ustawa z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1309.

zostało zabronione w art. 310 § 2 Kodeksu karnego³¹. Nawet zabezpieczenie rzeczy na potrzeby sprawy karnej nie przesądza o ich trwałej utracie, czego przykładem jest art. 230 § 2 k.p.k., nakazujący zwrot zatrzymanych rzeczy, jeśli okażą się zbędne dla postępowania karnego.

* * *

Przepis art. 31 ust. 1 Konstytucji RP poddaje wolność człowieka ochronie prawnej, przy czym nie chodzi wyłącznie o wolność osobistą, lecz także o wolność w znaczeniu decyzyjnym, tj. stanowienia o swoim losie oraz dokonywania wyborów związanych z życiem osobistym i zawodowym. Już z tego sformułowania widać, że ustawa zasadnicza nie tyle nadaje każdej jednostce ludzkiej wolność, ile potwierdza, iż wartość ta ma charakter przyrodzony, a zatem wyprzedza jakąkolwiek regulację prawną. Wolność człowieka jest więc kategorią „przedpozytywną”³², ale również ustrojową, gdyż cały system prawa musi uwzględniać „poszanowanie wolności i praw innych” (art. 31 ust. 2).

Do samej wolności osobistej odnosi się z kolei art. 41 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP, na podstawie którego można sformułować tezę o istnieniu „prawa do wolności”³³, postrzeganego w kategoriach „fundamentalnej wartości społeczeństwa demokratycznego”³⁴, oraz uznać je za „niepodważalne i niezbywalne”³⁵. Ta ostatnia uwaga nie oznacza wcale absolutyzowania wolności osobistej, bo już zdanie drugie art. 41 ust. 1 dopuszcza nie tylko jej „ograniczenie”, lecz także „pozbawienie” „na zasadach i w trybie określonych w ustawie”, co jest o wiele większą ingerencją w ową wolność. Posłużenie się w tym przepisie liczbą pojedynczą („pozbawienie lub ograniczenie”) i odesłanie do „trybu” i „ustawy” (nie zaś do „trybów” czy „ustaw”) nie oznacza, że przewiduje się wyłącznie jeden rodzaj takiej ingerencji, ale stanowi pochodną pewnej konwencji językowej normodawcy, który ma skłonność do posługiwania się taką, a nie inną formą gramatyczną (*vide* nietykalność osobistą i wolność osobistą zapewnia się „każdemu”, nie „wszystkim”). Nie jest więc sprzeczne z ustawą zasadniczą zwielokrotnianie – w granicach ustaw – rodzajów zatrzymania ani trybów, w jakich można go dokonywać, byleby tylko

³¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2022, poz. 1138 ze zm.

³² P. Tuleja: *Komentarz do art. 31. W: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Red. P. Tuleja. Warszawa 2021 [LEX], teza 1.

³³ T. Grzegorzcyk: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*. Wyd. 5. Warszawa 2012, s. 185.

³⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2016 r. K 31/15. OTK ZU A/2016, poz. 59.

³⁵ *Ibidem*.

zachowane zostały podstawowe zasady określone w art. 41 ust. 1 zdanie drugie oraz ust. 2–5.

W doktrynie zatrzymanie osoby bywa uznawane za drugi pod względem drastyczności – po tymczasowym aresztowaniu – środek przymusu z powodu nacechowania „największym stopniem dolegliwości”, co wiąże się z jego izolacyjną naturą³⁶. M. Cieślak uważał je za czynność „w zasadzie faktyczną”, a w sytuacji gdy jest stosowane przez organ procesowy – także za czynność „pokrywającą się z konkludentną decyzją”³⁷. W nauce prawa karnego procesowego pojawiają się jednak głosy negujące konieczność wydania uprzedniej decyzji w przedmiocie zatrzymania³⁸. Wskazuje się też, że zatrzymanie osoby legalizuje nie tyle decyzja, ile istnienie określonych okoliczności, które stanowią jego podstawę³⁹.

Zatrzymanie osoby – podobnie jak tymczasowe aresztowanie oraz kara bezwarunkowego pozbawienia wolności – prowadzi do utraty wolności, przy czym w przypadku omawianej tu instytucji ma ona charakter krótkotrwały⁴⁰. W rezultacie do zatrzymania mają zastosowanie zarówno gwarancje wprost odnoszące się do owego środka przymusu, niejako „imiennie” wymienionego w Konstytucji (art. 41 ust. 3), jak i te, które dotyczą każdego nienazwanego przypadku „pozbawienia wolności” (art. 41 ust. 1 zdanie drugie, ust. 2 zdanie pierwsze i drugie oraz ust. 4 i ust. 5).

Już nawet rzut oka na część ustawy zasadniczej mówiącą o pozbawieniu wolności pozwala zauważyć pewien minimalizm twórców Konstytucji RP w podejściu do niektórych gwarancji nietykalności osobistej i wolności osobistej. Deklarowane tam „powiadomienie rodziny lub osoby wskazanej” (art. 41 ust. 2 zdanie drugie), humanitaryzm traktowania (art. 41 ust. 4) i prawo do odszkodowania (art. 41 ust. 5) są ujęte w sposób niezwykle syntetyczny, co dotyczy także ustawowych „zasad i trybu” pozbawienia wolności (art. 41 ust. 1 zdanie drugie). Może to być wynikiem

³⁶ Ł. Cora: *Funkcje zatrzymania właściwego i tymczasowego aresztowania*. „Państwo i Prawo” 2009, nr 1, s. 61.

³⁷ M. Cieślak: *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Wyd. 3 zm. i rozszerz. Warszawa 1984, s. 405–406.

³⁸ D. Kala: *Zatrzymanie osoby jako środek przymusu procesowego w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia*. „Przegląd Sądowy” 2003, nr 9, s. 114; R. Zdybel: *Zatrzymanie procesowe w świetle rozwiązań kodeksu postępowania karnego oraz praktyki organów ścigania*. „Przegląd Sądowy” 2003, nr 9, s. 75.

³⁹ W przypadku zatrzymania osoby w trybie art. 244 § 1 k.p.k. jest nią „uzasadnione przypuszczenie”, że zatrzymany popełnił przestępstwo. Zob. T. Grzegorzczak: *Kodeks postępowania karnego*. T. 1: *Komentarz do art. 1–467*. Wyd. 6. Warszawa 2014, s. 865.

⁴⁰ A. Kordik: *Wyjątki od konstytucyjnej zasady nietykalności osobistej*. „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1990, nr 173, s. 59; W. Grzeszczyk: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Wyd. 20. Warszawa 2014 [LEX], teza 1 do art. 244.

zarówno ramowego charakteru przepisów konstytucyjnych, jak i przekonania, że w większości przypadków do pozbawienia wolności dochodzi wskutek decyzji sądu, co stanowi dodatkową instytucjonalną gwarancję prawidłowości stosowania tego środka⁴¹ oraz wdrażania go zgodnie z ustawowo przewidzianymi „zasadami i trybem”. Wszędzie tam, gdzie brak takich gwarancji, konieczne staje się doprecyzowanie konstytucyjnych wymagań odnośnie do środka naruszającego nietykalność i/lub wolność osobistą.

Obrazuje to doskonale właśnie art. 41 ust. 3 Konstytucji RP, w którym nie tylko zapewnia się zatrzymanemu prawo do informacji o przyczynach zatrzymania, lecz także określa termin („niezwłocznie”) i sposób jej udzielenia („w sposób zrozumiały dla niego”), a ponadto limituje się okres samego zatrzymania („48 godzin”). Tam też wskazane są niezbędne czynności procesowe, jakie muszą zostać dokonane wobec zatrzymanego w ciągu „48 godzin od chwili zatrzymania” („przekazanie do dyspozycji sądu”), zakładany cel owych czynności („postanowienie o tymczasowym aresztowaniu”) oraz konsekwencje niedoręczenia zatrzymanemu „w ciągu 24 godzin od przekazania [go] do dyspozycji sądu” postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wraz z przedstawionymi zarzutami („zwolnienie”)⁴². Rozwiązania te ze względu na swą szczegółowość dość istotnie odróżniają się od gwarancji konstytucyjnych towarzyszących zatrzymaniu rzeczy, przybierają bowiem kształt nieomal procesowy. Nie ma tu mowy o wyłącznie deklaratywnym charakterze poszczególnych norm, gdyż z powodzeniem nadawałyby się one do praktycznego zastosowania (*vide* terminy zatrzymania i czynności odnoszące się do zatrzymanego). Jeżeli zatrzymanie osoby jest pochodną czynności organów niesądowych („nie na podstawie wyroku sądowego”), przepis art. 41 ust. 2 Konstytucji RP gwarantuje zatrzymanemu („każdy pozbawiony wolności”) „prawo odwołania się do sądu”. Także w tym wypadku w ustawie zasadniczej ujęto cel odwołania („ustalenie legalności tego pozbawienia”) oraz termin, w jakim badanie winno nastąpić („niezwłoczne ustalenie”).

W obrębie Kodeksu postępowania karnego ustawodawca używa pojęcia „zatrzymanie” zarówno w odniesieniu do rzeczy, jak i w odniesieniu do osoby, przy czym ilekroć chodzi o pierwszą sytuację, tylekroć posługuje się nazwą tej instytucji rozbudowaną o przydawkę, natomiast niejednokrotnie rezygnuje z dodatkowego określenia, gdy instytucja ta

⁴¹ Podobnie zresztą jak art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zapewniający „prawo do sądu”, oraz art. 78 ust. 1, zawierający zasadę dwuinstancyjności postępowania.

⁴² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 grudnia 2004 r. SK 29/04. OTK-A 2004, nr 11, poz. 114; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 6 grudnia 2012 r. II AKA 350/12. LEX nr 1246965.

dotyczy osoby. Przykładowo w art. 205 § 1 k.p.k. jest mowa o „zatrzymaniu rzeczy”⁴³, podobnie jak w tytule rozdziału 25 działu V (*Zatrzymanie rzeczy*), podczas gdy rozdział 27 działu VI nosi tytuł *Zatrzymanie*⁴⁴ (a nie *Zatrzymanie osoby*). Na gruncie prawa karnego procesowego uznaje się odrębność zatrzymania od środków zapobiegawczych, ale też owa samodzielność nie zmienia w niczym faktu, iż jest ono ściśle powiązane ze środkami zapobiegawczymi, a zwłaszcza z tymczasowym aresztowaniem⁴⁵. Bez względu jednak na swoją normatywną proveniencję zatrzymanie osoby stanowi środek, który skutkuje przejściowym pozbawieniem wolności, taki rezultat ma bowiem – w ocenie R.A. Stefańskiego – każde „wynikające z decyzji właściwego organu uniemożliwienie osobie swobodnego poruszania się przez poddanie nadzorowi straży, polegające zazwyczaj ponadto na umieszczeniu jej w miejscu odosobnienia”⁴⁶. Na tę przejściowość pozbawienia wolności wskutek zatrzymania wskazują w doktrynie m.in. K. Marszał („chwilowe”)⁴⁷ i K. Dudka („krótkotrwałe”)⁴⁸. Zatrzymanie osoby jest zarazem czynnością częstokroć wyprzedzającą formalne wszczęcie postępowania karnego, wobec czego bywa określane jako czynność dokonywana na przedpolu tego postępowania lub jako „czynność przedprocesowa”⁴⁹.

Gwarancje konstytucyjne w sytuacji zatrzymania osoby przetransponowano na język kodeksowy przede wszystkim za pomocą art. 244 § 2 k.p.k. („natychmiastowe poinformowanie o przyczynach zatrzyma-

⁴³ Z kolei art. 277 k.p.k. stanowi o „zatrzymaniu paszportu” (§ 1) oraz „zatrzymaniu dokumentu” (§ 2), art. 420 § 1 i § 2 k.p.k. – o „zatrzymaniu prawa jazdy”, a art. 589g § 2 i art. 589i k.p.k. – o „zatrzymaniu dowodów”.

⁴⁴ Podobnie tytuł rozdziału 8 działu VI ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1124) [dalej: k.p.s.w.], gdzie jest mowa o „zatrzymaniu”.

⁴⁵ J. Tylman: *Środki przymusu*. W: T. Grzegorzczak, J. Tylman: *Polskie postępowanie karne*. Wyd. 2. Warszawa 1999, s. 502; idem, *Środki przymusu*. W: T. Grzegorzczak, J. Tylman: *Polskie postępowanie karne*. Wyd. 5 zm. i uzup. Warszawa 2005, s. 510.

⁴⁶ R.A. Stefański: *Glosa do postanowienia SN z dnia 30 kwietnia 2004 r., WK 8/04*. „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 4, s. 139.

⁴⁷ K. Marszał: *Proces karny*. Wyd. 4 uzup. i popr. Katowice 1997, s. 275.

⁴⁸ K. Dudka: *Środki przymusu*. W: K. Dudka, H. Paluszkiwicz: *Postępowanie karne*. Wyd. 3. Warszawa 2017, s. 344.

⁴⁹ K. Dudka: *Komentarz do rozdziału 27*. W: K. Dudka, H. Paluszkiwicz, D. Szumiłko-Kulczycka: *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*. Warszawa 2015 [LEX], teza 4 do art. 244; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r. I KZP 5/06. OSNKW 2006, nr 6, poz. 55; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 26 marca 2009 r. II AKa 1/09. LEX nr 508307; wyrok Sądu Okręgowego w Kaliszu z dnia 19 lutego 2016 r. III Ko 139/13. LEX nr 2077095. Zob. też K. Rydz-Sybilak, J. Tylman: *Środki przymusu*. W: *Polskie postępowanie karne*. Red. R. Olszewski, D. Świecki. Wyd. 10. Warszawa 2022, s. 716.

mania”)⁵⁰ oraz art. 246 k.p.k. („zażalenie do sądu”)⁵¹, a także rozbudowano je o kolejne gwarancje, *stricte* procesowe, mianowicie prawo do informacji „o przysługujących [...] prawach”⁵², prawo „do skorzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego”⁵³, do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza [...], do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia [tego] oświadczenia, do otrzymania odpisu protokołu zatrzymania, do dostępu do pierwszej pomocy medycznej [...]” (art. 244 § 2 k.p.k.). Część tych gwarancji mieści się w granicach prawa do obrony i stanowi niemal klasyczny zestaw narzędzi, w jakie wyposaża się podejrzanego i/lub oskarżonego⁵⁴ (*vide* prawo do znajomości podstaw zatrzymania i do pomocy tłumacza), część przybiera kształt zbliżony do owych uprawnień lub wzorowany na nich (*vide* prawo do pomocy prawnej i do odmowy złożenia oświadczenia). Jako że prawo do wolności osobistej jest jednym z praw podstawowych Unii Europejskiej⁵⁵, niektóre uprawnienia zatrzymanego są też przedmiotem regulacji konwencyjnych, np. prawo dostępu do adwokata⁵⁶ oraz prawo do pisemnego pouczenia o prawach przysługujących zatrzymanemu⁵⁷.

⁵⁰ Ale i art. 244 § 1 k.p.k., jeśli pamiętać, że przepis ten określa – aczkolwiek może zbyt szeroko – podstawy zatrzymania, co należy uznać za realizację przewidzianego w art. 41 ust. 1 Konstytucji RP „ustawowego” wskazania „zasad” pozbawienia wolności. Zob. też art. 46 § 1 k.p.s.w.

⁵¹ Dodatkowo nadzór nad prawidłowością zatrzymania (i wykonania środków zapobiegawczych) jest sprawowany przez sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – przez prokuratora, co wynika z art. 256 k.p.k. Z kolei prawo do odszkodowania (i zadośćuczynienia) zabezpiecza art. 552 § 4 k.p.k. „w wypadku niewątpliwie niesłusznego [...] zatrzymania”.

⁵² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 lutego 2019 r. II AKa 433/18. LEX nr 2634993; wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 27 lipca 2018 r. VIII Ko 137/17. LEX nr 2771879; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 2014 r. II AKa 150/14. LEX nr 1506702.

⁵³ A także dalszych związanych z tym uprawnień wynikających z art. 245 k.p.k. Zob. też art. 46 § 4 k.p.s.w.

⁵⁴ K. Witkowska: *Gwarancje zatrzymanego*. „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 9, s. 89.

⁵⁵ Art. 6 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

⁵⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. Dz. Urz. UE L 294/1 z dnia 6 listopada 2013 r. „Adwokat” występuje tu w autonomicznym znaczeniu, jakie temu pojęciu nadaje prawo krajowe (motyw 15 dyrektywy 2013/48/UE).

⁵⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym. Dz. Urz. UE L 142/1 z dnia 1 czerwca 2012 r.

3. Podsumowanie

Z uwagi na ogólnikowość konstytucyjnego standardu ochrony prawa własności trudno wskazać elementy zatrzymania rzeczy, które powinny każdorazowo wchodzić w skład owej instytucji niezależnie od tego, na użytek jakiego prawa procesowego jest ona stosowana. Wydaje się jednak, że nieodzownym elementem każdego zatrzymania rzeczy powinien się stać tryb odwoławczy, który umożliwiłby przeprowadzenie kontroli zasadności i/lub prawidłowości takiego środka, czego nie gwarantują wszystkie przywołane tu ustawy, a co z pewnością wzmocniłoby ochronę własności i/lub posiadania. Niewątpliwie przykładem modelowego rozwiązania tej kwestii mógłby być art. 236 § 1 k.p.k. przewidujący zażalenie na postanowienie dotyczące zatrzymania rzeczy. Przysługuje ono nie tylko stronie, lecz także każdej innej osobie, której „prawa zostały naruszone” wskutek tej czynności, organem powołanym do jego rozpoznania jest zaś sąd.

Nieporównywalnie bardziej złożony charakter ma konstytucyjny wzorzec ochrony udzielanej wolności osobistej. Przepis art. 41 ustawy zasadniczej jest regulacją rozbudowaną i – jak na standardy konstytucyjne – bardzo szczegółową, dzięki czemu łatwiej przełożyć go na język ustawy dopuszczającej zatrzymanie osoby, a w dalszej perspektywie – przestrzegać na etapie jej stosowania. Nie oznacza to, jakoby standard konstytucyjny był idealny. W doktrynie podnosi się bowiem, iż pewne wątpliwości wzbudza sam czas trwania zatrzymania, co może wskazywać, że już norma konstytucyjna skażona jest „grzechem pierworodnym”. Zdaniem K. Marszała mamy tu do czynienia z okresem zbyt długim („nadmiernym”) w porównaniu z dopuszczanym przez standardy międzynarodowe, a taki kształt krajowej regulacji stanowi wynik „nacisków ze strony organów ścigania”⁵⁸. Wprawdzie autor nie poparł tej uwagi jakimś obszerniejszym wywodem, ale wydaje się, że miał na myśli wymaganą przez art. 5 ust. 3 Europejskiej konwencji praw człowieka⁵⁹ „niezwłoczność” postawienia zatrzymanego „przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej”, na co organ dokonujący zatrzymania w realiach krajowych ma aż 48 godzin, podczas gdy wiadomienie prokuratora sprawującego nadzór nad zatrzymaniem w trybie art. 256 k.p.k. dokonywane jest „niezwłocznie” (art. 244 § 4 zdanie pierwsze k.p.k.).

⁵⁸ K. Marszał: *Proces karny...*, s. 275.

⁵⁹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.

Bibliografia

Literatura

- Cieślak M.: *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Wyd. 3 zm. i rozszerz. Warszawa 1984.
- Cora Ł.: *Funkcje zatrzymania właściwego i tymczasowego aresztowania*. „Państwo i Prawo” 2009, nr 1.
- Dudka K.: *Komentarz do rozdziału 27*. W: K. Dudka, H. Paluszkiwicz, D. Szumiło-Kulczycka: *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*. Warszawa 2015 [LEX].
- Dudka K.: *Środki przymusu*. W: K. Dudka, H. Paluszkiwicz: *Postępowanie karne*. Wyd. 3. Warszawa 2017.
- Dybowski T.: *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym (rei vindicatio – actio negatoria)*. Warszawa 1969.
- Florczak-Wątor M.: *Komentarz do art. 64*. W: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Red. P. Tuleja. Warszawa 2021 [LEX].
- Garlicki L., Jarosz-Żukowska S.: *Komentarz do art. 64*. W: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. [T.] 2. Art. 30–86. Red. L. Garlicki, M. Zubik. Wyd. 2. Warszawa 2016 [LEX].
- Grzegorzczak T.: *Kodeks postępowania karnego. T. 1: Komentarz do art. 1–467*. Wyd. 6. Warszawa 2014.
- Grzegorzczak T.: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*. Wyd. 5. Warszawa 2012.
- Grzeszczyk W.: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Wyd. 10. Warszawa 2014 [LEX].
- Kala D.: *Zatrzymanie osoby jako środek przymusu procesowego w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia*. „Przegląd Sądowy” 2003, nr 9.
- Karlik P.: *Środki przymusu*. W: *Polski proces karny*. Red. P. Wiliński. Warszawa 2020.
- Kordik A.: *Wyjątki od konstytucyjnej zasady nietykalności osobistej*. „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 1990, nr 173.
- Ławrynowicz-Mikłaszewicz M.: *Koncepcja istoty wolności i praw jednostki oraz aspekt formalny ich ograniczenia*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 4.
- Marszał K.: *Proces karny*. Wyd. 4 uzup. i popr. Katowice 1997.
- Nazaruk P.: *Komentarz do art. 44*. W: *Kodeks cywilny. Komentarz*. Red. J. Ciszewski. Wyd. 2. Warszawa 2014 [LEX].
- Rozwadowski W.: *Rzymska koncepcja własności w kulturze prawnej Europy*. „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2010, t. 10, nr 1.
- Rozwadowski W.: *Tradycje prawne*. W: *System prawa prywatnego. T. 1: Prawo cywilne – część ogólna*. Red. M. Safjan. Wyd. 2. Warszawa 2012.
- Ruszkiewicz B.: *Komentarz do art. 461*. W: *Kodeks cywilny. Komentarz*. Red. J. Ciszewski. Wyd. 2. Warszawa 2014 [LEX].
- Rydz-Sybilak K., Tylman J.: *Środki przymusu*. W: *Polskie postępowanie karne*. Red. R. Olszewski, D. Świecki. Wyd. 10. Warszawa 2022.

- Stefański R.A.: *Glosa do postanowienia SN z dnia 30 kwietnia 2004 r., WK 8/04.* „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 4.
- Tuleja P.: *Komentarz do art. 31. W: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz.* Red. P. Tuleja. Warszawa 2021 [LEX].
- Tylman J.: *Środki przymusu.* W: T. Grzegorzczak, J. Tylman: *Polskie postępowanie karne.* Wyd. 2. Warszawa 1999.
- Tylman J.: *Środki przymusu.* W: T. Grzegorzczak, J. Tylman: *Polskie postępowanie karne.* Wyd. 5 zm. i uzup. Warszawa 2005.
- Warciański M.: *Ochrona posiadania nieruchomości i służebności gruntowych.* „Prawo w Działaniu. Sprawy cywilne” 2013, t. 15.
- Witkowska K.: *Gwarancje zatrzymanego.* „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 9.
- Zdybel R.: *Zatrzymanie procesowe w świetle rozwiązań kodeksu postępowania karnego oraz praktyki organów ścigania.* „Przegląd Sądowy” 2003, nr 9.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej. Dz. Urz. UE C 326/391 z dnia 26 października 2012 r.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym. Dz. Urz. UE L 142/1 z dnia 1 czerwca 2012 r.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. Dz. Urz. UE L 294/1 z dnia 6 listopada 2013 r.
- Dekret z dnia 11 października 1946 r. – Prawo rzeczowe. Dz.U. 1946, nr 57, poz. 319 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1610.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. T.j. Dz.U. 2023, poz. 2151.
- Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej. T.j. Dz.U. 2023, poz. 960.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2022, poz. 1138 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy. T.j. Dz.U. 2023, poz. 127.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2022, poz. 1375 ze zm.

- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim. T.j. Dz.U. 2022, poz. 2025.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy. T.j. Dz.U. 2023, poz. 654.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. T.j. Dz.U. 2022, poz. 1124.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1266.
- Ustawa z dnia 18 września 2001 r. – Kodeks morski. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1309.
- Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin. T.j. Dz.U. 2021, poz. 1697.
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami. T.j. Dz.U. 2023, poz. 622.
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1666.
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych. T.j. Dz.U. 2022, poz. 2632 ze zm.
- Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej. T.j. Dz.U. 2023, poz. 615.
- Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o systemie monitorowania drogowego i kolejowego przewozu towarów oraz obrotu paliwami opałowymi. T.j. Dz.U. 2023, poz. 104.
- Ustawa z dnia 27 stycznia 2022 r. o dokumentach paszportowych. T.j. Dz.U. 2023, poz. 1302.
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny. T.j. Dz.U. 2022, poz. 2305.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Dz.U. 2022, poz. 1700.

Orzecznictwo

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 maja 1999 r. SK 9/98. OTK 1999, nr 4, poz. 78.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2001 r. SK 22/01. OTK 2001, nr 7, poz. 216.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 marca 2002 r. SK 2/01. OTK-A 2002, nr 2, poz. 15.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 grudnia 2004 r. SK 29/04. OTK-A 2004, nr 11, poz. 114.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 marca 2006 r. SK 4/05. OTK-A 2006, nr 3, poz. 29.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 września 2007 r. P 21/06. OTK-A 2007, nr 8, poz. 96.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2016 r. K 31/15. OTK ZU A/2016, poz. 59.

- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r. I KZP 5/06. OSNKW 2006, nr 6, poz. 55.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 26 marca 2009 r. II AKa 1/09. LEX nr 508307.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 6 grudnia 2012 r. II AKa 350/12. LEX nr 1246965.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 2014 r. II AKa 150/14. LEX nr 1506702.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 lutego 2019 r. II AKa 433/18. LEX nr 2634993.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 kwietnia 2013 r. VII SA/Wa 2431/12. LEX nr 1617309.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 17 sierpnia 2017 r. IV SA/Po 333/17. LEX nr 2383558.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Kaliszu z dnia 19 lutego 2016 r. III Ko 139/13. LEX nr 2077095.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 27 lipca 2018 r. VIII Ko 137/17. LEX nr 2771879.